

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет культури і мистецтв
Кафедра культурології**

**АМАТОРСЬКІ ТЕАТРИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ ПІВ-
ДНЯ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: здобувачка 4 курсу, 13-411 гр.
Спеціальності 034 Культурологія
Освітньо-професійної (наукової) програми
Культурологія
Борщаговська Софія Олександрівна

Керівник: докторка педагогічних наук,
професорка Лимаренко Л.І.

Рецензент: кандидатка мистецтвознавства,
доцентка Білик А. А.

Херсон – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи дослідження	5
1.1. Аналіз джерельної бази та категоріального апарату	5
1.2. Український аматорський театр як соціокультурний феномен	8
РОЗДІЛ 2. Діяльність аматорських театрів: культурологічний аналіз	13
2.1. Взаємодія видів мистецтва у навчальному народному театрі «Студі-Арт».....	13
2.2. Діяльність Миколаївського молодіжного народного театру «С.Т.У.К.».....	18
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Театр завжди відігравав важливу роль у соціокультурній сфері завдяки своїй поліфункціональності. Театральне мистецтво як засіб культуротворення, тісно пов'язане з процесами та змінами на культурному поприщі. Воно є відповіддю на всі зміни, що відбуваються у суспільстві, зокрема політичні та соціальні.

Поділ театрів на професійні та аматорські провів межу в їх значущості для культури, але в останні роки ця межа стає прозорою, оскільки насамперед культура постмодернізму репрезентує змішування протилежних положень. Аматорські театри створюються за ініціативою тих, хто небайдужий до театрального мистецтва зокрема, та до соціокультурного становища в цілому. Вони виконують функції пошуку самого себе, самоідентифікації як національної, так і особистісної, а також саморозвитку та пізнання світу.

Аматорське мистецтво важливе і особливе тим, що воно виникає на добровільних засадах, не за зовнішньою потребою, а внутрішньою; воно народжується з бажань людини всередині неї займатись чимось, що принесе задоволення. Саме тому, аматорське мистецтво, а зокрема театральне, входить до сфери дозвілля. І оскільки ця сфера в культурі постмодернізму займає одне з головних положень, про що свідчить безліч досліджень як вітчизняних дослідників, так і закордонних, варто зазначити, що питання саме аматорського театру в контексті сучасної культури є маловивченим. Уточнення потребує питання малої кількості робіт, які окреслювали би аматорське театральне мистецтво півдня України, хоча є праці, які в вузькому регіоні аналізують діяльність окремо взятих театрів.

До проблеми діяльності аматорських театрів свої погляди звертали такі науковці, як: З. Гіптерс, Л. Дорогих, О. Казимиров, Л. Калініна, Л. Лимаренко, М. Подкоритова, С. Соболевська, А. Стокроцька та інші.

Загальноновизнаним є факт того, що аматорське театральне мистецтво відіграло велику роль в становленні та розвитку культури України.

Вважаємо, що на сьогодні, питання дослідження аматорських театрів, як різновиду художньо-творчої діяльності залишаються недостатньо вивченими. Саме це й зумовило вибір теми кваліфікаційної роботи **«Аматорські театри в контексті сучасної культури півдня України»**.

Мета роботи полягає в аналізі діяльності аматорських театрів у контексті сучасної культури півдня України.

Відповідно до мети дослідження визначено такі основні **завдання**:

- проаналізувати джерельну базу дослідження;
- розглянути український аматорський театр як соціокультурний феномен;
- дослідити взаємодію мистецтв у навчальному народному театрі «Студі-Арт» у контексті сучасної культури;
- здійснити культурологічний аналіз діяльності аматорських театрів півдня України.

Об'єкт дослідження – аматорський театр як феномен соціокультури України.

Предмет дослідження – діяльність аматорських театрів півдня України в контексті сучасної культури.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано загальнонаукові та культурологічні методи, а саме: систематизації та узагальнення досліджуваної проблеми, порівняння та аналогія, аналізу і синтезу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та окремі підрозділи дослідження було обговорено на засіданні кафедри культурології Херсонського державного університету.

Структура дослідження. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, чотирьох підрозділів, висновків та списку використаних джерел із 25 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Аналіз джерельної бази та категоріального апарату

Аматорський театр завжди був своєрідним дзеркалом сучасності, що відображав політичні та соціальні зміни в суспільстві, реагуючи на них гостро та яскраво. Саме аматорське театральне мистецтво дало початок професійним театрам, заклало основи та традиції сценічної справи. Як вид діяльності, що здійснюється любителями, а не професіональними акторами, аматорські театри стали дуже популярними на території України.

Розглядаючи аматорські театри в історичному дискурсі, варто згадати, що в Україні аматорське театральне мистецтво завжди було виражене яскраво, воно проникало у кожен сферу людського буття. Тож, завдяки театрам здійснювався вплив на суспільство, а аматорські театри були позбавленні жорсткого контролю за своєю діяльністю, створюючи гостросоціальні вистави.

Український науковець В. Мельник обґрунтовує аматорський театр як «...тип самодіяльного народного театру, в якому виконавцями є непрофесійні актори» [13, с. 35].

Кембриджський словник для передових учнів в той же час пояснює, що «...аматорський театр – це театр, у виставах якого задіяні люди, що не отримують оплати, а беруть участь для власного задоволення» [6].

Енциклопедія Сучасної України визначає аматорський театр як тип народного непрофесійного театру [16].

Деякі тези прослідковуються в назвах театрів, наприклад, народний аматорський театр «Авантюра», народний навчальний театр «Студі-Арт», Молодіжний народний театр «С.Т.У.К» тощо.

Багатовимірність поняття «аматорський театр» зумовлена недостатньою вивченістю цієї теми. Дослідники пропонують безліч термінів, які в тому чи іншому контексті відображають сутність аматорського театру. Так, наприклад, в своїй праці С. Соболевської «Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» витлумачено дефініцію «аматорський театр», з оглядом на зв'язок з професійним театром, та визначено, що аматорський театр – це неінституціональна форма театру, що поєднує непрофесійних виконавців, які діють на громадських засадах [22]. Підкреслюємо, що в подальшому, розглядаючи діяльність аматорських театрів, ми будемо послуговуватись саме цим терміном.

Авторству С. Соболевської також належать праці «Український аматорський театр у культурних процесах ХХ – ХХІ століття» [23], «Український аматорський театр як засіб збереження культурної ідентичності» [24]. В останній роботі дослідниця наголошує на тому, що «...український аматорський театр, формуючи самовідчуття людини в середовищі національної культури, сприяє її культурній ідентифікації» [24, с. 219]. Науковиця велику увагу приділяє вивченню українських аматорських театрів в соціокультурному дискурсі, з позиції культуротворення та пошуку національної ідентичності. На її глибокі переконання, саме театральне мистецтво є одним із засобів творення культури не лише особистості, а й всього суспільства.

На нашу думку, фундаментального значення, набувають наукові роботи С. Соболевської «Аматорський театр у контексті культурно-мистецького життя України (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» [20] та «Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець ХХ – початок ХХІ століття)» [22]. У своїх працях вона досліджує аматорські театри як модератора формування української ідентичності, зауважуючи на тому, що аматорський театр є своєрідним барометром, чутливим до змін соціокультурного середовища та духовно-психологічного стану суспільства.

Аматорські театри як засіб соціалізації та комунікації окреслено в праці С. Соболевської «Фестиваль аматорських театрів як засіб міжкультурної комунікації» [25].

Слід зазначити, що вплив аматорських театрів на театральне мистецтво в історичному аспекті висвітлено в роботах О. Казиминова [4].

Ще одним із маловивчених є питання аматорських театрів на базі університетів. Його дослідженням займалась М. Подкоритова в своїй праці «Роль молодіжного любительського театру в системі вузівської освіти» [17]. Авторка визначила місце любительського театру в системі освіти ВНЗ, а також дослідила творчий саморозвиток особистості студентів шляхом їх залучення до театального мистецтва.

Також питанню аматорських (студентських) театрів на базі університетів приділила особливу увагу науковиця Л. Лимаренко, яка на власному досвіді відчула керівництво театром, адже вона є головною режисеркою вищезгаданого навчального народного театру «Студі-Арт» на базі Херсонського державного університету. Її монографія «Студентський театр у системі професійної підготовки майбутніх педагогів» [12] та наукові праці «Діяльність студентського театру у вимірах часу: історико-педагогічний аспект» [9], «Використання студентського театру в європейських системах професійної підготовки майбутніх педагогів» [8] окреслюють діяльність та роль театрів із позиції розвитку особистості майбутнього педагога, його професійних якостей, а також розглядають художню діяльність як інструмент освітнього та виховного процесу у ВНЗ.

Л. Лимаренко зазначає, що «...у результаті художньо-творчої діяльності студентського театру в майбутнього педагога виявляється якість більш глибокого розуміння свого внутрішнього світу, особистості іншої людини (учня) і складності його внутрішнього життя. <...> Художньо-творча діяльність театру відкриває можливість формування духовного обличчя, ідеалів, ціннісних відносин майбутнього педагога; дозволяє опосередковано

здійснювати вплив на формування всієї структури його особистості» [12, с. 363–364].

Окрім того, доречно позначити, що є поодинокі праці вітчизняних дослідників, які окреслюють роботу аматорських театрів регіонально та в історичному контексті. Так, наприклад, з оглядом на досвід південного регіону України сучасні аматорські театри досліджують Л. Калініна та А. Стокроцька. Вони зазначають, що «...у період ХІХ – ХХІ ст. відбувалось і продовжує відбуватись формування, творче становлення та пошук власного шляху у мистецтві та розвиток своєрідної театральної культури регіону» [5, с. 434].

Британський драматург Говард Баркер підкреслює, що процес виховання безпосередньо пов'язаний із театром, що сприяє емоційному та художньому розвитку учнів. Цю позицію поділяв й інший британський драматург Едвард Бонд. Він підтримував використання драматичного методу в освіті, культурі. Вважав, що завдяки діяльності у театрі можна уникнути «морального розпаду» [3].

Підсумовуючи вищевикладене, доходимо висновку, що на сьогодні залишаються недостатньо вивченими питання аматорського театру як культурного феномену півдня України, що, на нашу думку, є дуже важливим, оскільки аматорські театри розвиваються, стають багатогранними, долають стереотипи та здійснюють пошуки нових форм і засобів. Тому за доцільне ми вважаємо продовжити наше дослідження в цьому контексті, а саме, розглянути український аматорський театр як соціокультурний феномен.

1.2. Український аматорський театр як соціокультурний феномен

Аматорські театри грають важливу роль в культурних процесах України, починаючи з ХVІІІ століття, коли вони лише формувались при дворах можновладців. Вони були і є засобами культурної ідентифікації

людини, оскільки у всі часи театр віддзеркалював події, що відбувались. Театр був відповіддю на зміни у суспільній, політичній та культурній сферах.

Театральне мистецтво, як засіб рефлексії, допомагає людям знайти відповіді на різні питання, ототожнюючи себе з різними персонажами, а аматорський театр є найліпшим місцем для цього, оскільки не потребує професійної підготовки акторів. У аматорських театрах грати можуть хто завгодно, лише маючи на це бажання або бажання висловлювати свою соціальну позицію та поширювати її на інших.

На глибокі переконання дослідниці С. Соболевської, «...аматорське мистецтво залишається соціальним і культурним корелятом мистецтва професійного. Навіть за відсутності відточеної техніки професійних акторів любов до гри є особливістю аматорів, адже їхнє захоплення передається глядачеві» [23, с. 208].

Також ми погоджуємось з думкою науковиці щодо дослідження українського аматорського театру: «Дослідження <...> не можливе без осмислення минулого, в якому формувалося соціокультурне життя українців, зароджувався театр із його особливим впливом на людину, адже театральне мистецтво України базується на багатому історичному досвіді та культурних традиціях» [23, с. 206]. Саме тому, важливим ми вважаємо оглядово окреслити в історичному аспекті феномен українського аматорського театру.

В Україні найбільшого розквіту аматорський театр зазнав у другій половині XIX – початку XX ст. Витоки аматорського «буму» знаходились у південному регіоні України, а саме, на Миколаївщині, що є колискою «корифеїв українського театру», зокрема Тобілевичів: М. Садовського, І. Карпенка-Карого, П. Саксаганського, М. Садовської-Барілотті.

Щодо М. Кропивницького, то його дитячі роки також проходили на Миколаївщині, що зумовило розквіт театального мистецтва на півдні України. Ідеї, закладені корифеями, до сих пір дозволяють називати південний регіон – театральним, оскільки тут продовжують зберігатися традиції цього виду мистецтва.

Це виражено в великій кількості театрів, театральних студій півдня України, а також фестивалів, що проводяться на цій території. Серед найбільш відомих – Міжнародний театральний фестиваль «Мельпомена Таврії» (м. Херсон), театральний фестиваль-конкурс «Homo Ludens» (м. Миколаїв), фестиваль театрів «Молоко» (м. Одеса, Миколаїв, Херсон).

Слід підкреслити, що розквіту аматорських театрів в південному регіоні сприяли соціальні та політичні процеси того часу, а також пошук шляхів розвитку національного мистецтва, творче становлення культури регіону. Як зазначають Л. Калініна та А. Стокроцька: «...друга половина XIX століття у південному регіоні України характеризується активним розвитком театального та музичного мистецтва. Суспільне та політичне життя регіону на початку 60-х років XIX століття сприяє посиленню інтересу громадськості до театру і зумовлює появу аматорських драматичних гуртків» [5, с. 434].

Після бурхливої популярності окремих аматорських вистав, постало питання заснування аматорських театральних гуртків та театрів. Отже, таким чином, в Миколаєві виникає аматорський театральний гурток за ініціативи директора Миколаївського штурманського училища контр-адмірала графа М. Войновича [5].

На Херсонщині, аналогічний гурток починає свою діяльність під керівництвом М. Кропивницького та І. Карпенка-Карого.

В Одесі аматорські гуртки були поширені в селах та становили частину дозвілля селянської молоді.

Дослідниця Н. Крижановська у своїй праці «Феномен «театру корифеїв» в культурному житті південноукраїнського регіону» стверджує факт того, що «...короткочасна лібералізація суспільно-політичного життя на початку 60-х років посилила інтерес громадськості до театру, зумовила появу аматорських драматичних гуртків» [7, с. 99].

Вважаємо, що аматорський театр як соціокультурний феномен сприймається нами з його позиції збереження національних традицій, відтворення соціального становища, сприяння національно-культурного

відродження, збереження української мови та її популяризації. Також збереження культурної ідентичності шляхом залучення до театрів людей, які діяли на добровільних засадах, спричинювалось неможливістю впливів зовнішніх факторів, таких як насаджування іншої культури.

В сучасному світі театр виконує функції кореляту аматорського та професійного, оскільки, як нами було зазначено вище, це продукує культура постмодернізму. Ми погоджуємось з наступною думкою С. Соболевської: «В сучасній Україні у складний період трансформації суспільства, коли відбуваються пошуки істинних цінностей, саме культура, у проекції життєвого досвіду на сцену аматорського театру дозволяє ствердити власну самоцінність та унікальність особистості самодіяльного актора» [21, с. 106].

Проживання свого досвіду на сцені має яскраво виражений терапевтичний ефект, тому часто до аматорських театрів йдуть ті люди, які хочуть щось в собі зрозуміти та змінити. Через це існує багато аматорських гуртків, театрів-студій, діяльність яких спрямована не лише на задоволення від театрального мистецтва та саморозвиток, а й на терапію.

Не можна не звернути увагу на те, що існують сучасні аматорські театри як культурні проекти, які мають на меті використання новітніх технологій, застосування VR- та комп'ютерних технологій задля повного або часткового занурення у віртуальний світ. Це дозволяє зробити театральний досвід акторів, а тому й вистави, більш яскравими та запам'ятовуваними. Вони шукають нові шляхи та засоби творення мистецтва, не лише театрального, а всієї сукупності видів, оскільки театр, особливо сучасний, синтезує в собі майже всі мистецтва.

Узагальнюючи все викладене вище, ми дійшли висновку, що аматорські театри виникли з потреби людини в самореалізації, яка не вимагає професійної підготовки, але прагне до творчості, висловлення думок та висвітлення питань, що її турбують. Окрім розважальної функції театрів, яскраво виражені виховна та просвітницька функції. Проте, у різні часи ці функції займали однаково важливі позиції, що дає змогу нам обґрунтовувати

театр, зокрема аматорський, як засіб збереження та відтворення національних традицій, засіб виховання молодого покоління, культуротворення та терапії. З цієї позиції, вважаємо за доцільне здійснити культурологічний аналіз діяльності аматорських театрів півдня України. І розпочнемо це з дослідження взаємодії видів мистецтв у навчальному народному театрі «Студі-Арт».

РОЗДІЛ 2

ДІЯЛЬНІСТЬ АМАТОРСЬКИХ ТЕАТРІВ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

2.1. Взаємодія видів мистецтва у навчальному народному театрі «Студі-Арт»

Як ми вже нагадували раніше, одними з найпоширеніших видів аматорських театрів є театри, театральні гуртки та студії, створені на базі вищого навчального закладу. Ними керують здебільшого люди з театральною освітою, тому деякі з них носять назву театру-студії або навчального, як, наприклад, навчальний народний театр «Студі-Арт» Херсонського державного університету.

Оскільки Херсонщина, і зокрема, саме місто є одним із театральних осередків України, власне через театральну історію та проведення фестивалю «Мельпомена Таврії», це мистецтво дуже розвинене в регіоні, що яскраво ілюструється кількістю театрів в області. Не лише діяльність театрів – як професійних, так і аматорських, але й професійна підготовка акторів тут займає не останнє місце. Театральне мистецтво забезпечує підготовку фахівців не тільки культурного спрямування, а й педагогічного, соціального та інших.

Це зумовлено тим, що завдяки театральному мистецтву, зокрема, грі в театрі, студент або учень отримує низку вмінь та навичок, що допомагають йому краще адаптуватись у будь-якому колективі або ситуації. Погоджуємося з думкою Л. Лимаренко, яка зазначає, що «...у процесі художньої творчості студент отримує можливість самовираження, створення образу всіма доступними засобами – рухом, мімікою, інтонацією, жестом.

Літературні твори знайомлять студентів із накопиченим людським досвідом комунікації, взаємодії, моделями поведінки, а театральне середовище перетворює цей досвід на індивідуальний» [8, с. 178].

Великого значення для південного регіону та України в цілому, має вищезгаданий навчальний народний театр «Студі-Арт», який є переможцем обласних, всеукраїнських та міжнародних фестивалів, а також учасником благодійних акцій та науково-практичних конференцій.

До складу «Студі-Арт» входять студенти та викладачі різних факультетів Херсонського державного університету, його випускники, студентська молодь інших Херсонських ЗВО та учні загальноосвітніх шкіл міста. Керує театром заслужений працівник культури України, професор Лідія Лимаренко. Вона є засновницею творчого колективу та головною режисеркою театру, а разом із тим, і завідувачкою кафедри культурології факультету культури і мистецтв ХДУ.

Оскільки «Студі-Арт» знаходиться на базі факультету культури і мистецтв, більшість учасників є студентами творчих спеціальностей. Театральна діяльність допомагає майбутнім професіоналам, зокрема, майбутнім педагогам, культурологам, хореографам, музикантам, вокалістам, художникам в освоєнні матеріалу через її використання в освітньому процесі. Л. Лимаренко підкреслює, що «...навчально-виховний процес театру «Студі-Арт» побудовано за принципом синтезу науки і мистецтва, що і пояснює вибір студентською молоддю цієї вищої форми людської діяльності. Студентський театр вузу є позааудиторним компонентом професійної підготовки фахівців, ефективним засобом цілісного розвитку особистості, формування естетичного досвіду майбутніх фахівців» [9, с. 299].

Синтез мистецтв у театрі забезпечує всебічний розвиток його учасників – це виявляється і в опануванні сценічного мовлення, і в здатності поєднувати різні види мистецтв між собою, і в роботі з колективом, і в пошуку нових рішень у будь-яких ситуаціях. Можна констатувати, що театр – це школа життя, оскільки граючи, людина вчиться, проходить різні

установки та засвоює моделі поведінки. Проживання нею досвіду на сцені, робить цей досвід у житті менш тривожним або більш яскравим, з позиції природи цього досвіду – негативної чи позитивної.

До студентського театру йдуть студенти, які хочуть стати менш сором'язливими, позбутися страху сцени та публіки, поставити свій голос або навчитися тримати увагу публіки. Вважаємо, що це те, з **чим** працює театр, а синтез мистецтв є тим, **як** він працює. На глибоке переконання Л. Лимаренко, «...театр розвиває здатність до рефлексії, яка є інструментом самопізнання через створення художнього образу у процесі практичної художньо-творчої діяльності, діалогічної за своєю природою, формується гармонічне сприйняття навколишнього світу» [8, с. 184–185].

Відмінність синтезу мистецтв у аматорському театрі відрізняється від того ж синтезу у професійному. А також різниця у використанні різних мистецтв є істотною, оскільки аматорський, зокрема студентський театр, не мають тих засобів та можливостей, що й професійний. Це і сцена, і декорації, і світло, і навіть звук. «Студентські постановки вражають своєю яскравістю, своєрідним баченням загальновідомих творів, креативним підходом до сценічного втілення драматичного матеріалу» [12, с. 358].

На нашу думку, саме аматорський театр вчить пристосованості до життя, оскільки пошуки того, як краще зробити виставу, коли майже нічого не маєш (матеріальних можливостей), розвивають креативність та розширюють кругозір молоді.

Так, наприклад, клітками стали павутиння в виставі «Клітка» за п'єсою Л. Корсунського, що була представлена на IV відкритому Всеукраїнському фестивалі молодіжних самодіяльних театрів «Південні маски». Персонажі спектаклю – звірі зоосаду, котрим розповідають про життя на свободі, про те, як жити поза ґратами, змінюючи цим їх звичне життя. В кожному звірі, глядачі вбачали себе, тому і реакція на виставу була шалена – «Клітка» отримала «Гран-прі» – «Срібна маска» на Міжнародному фестивалі молодіжних театрів «ПівденнаМаска» [19].

За визначенням Л. Лимаренко, «...функції театру, зокрема студентського, стають все різноманітнішими, адже в прагненні бути сучасним й актуальним він намагається не просто відгукуватися на проблеми сьогодення, а відповідати на такі запити особистості, як збереження людяності, вміння протистояти проявам аморальності, плекання надії на краще майбутнє» [12, с. «354].

«Студі-Арт» став відомий не тільки завдяки високому рівневі акторів, але й цікавими сценічними рішеннями. Ще одним прикладом можна назвати виставу «Як посеред степу вскочив у халепу», в якій предметами ставали самі актори. Оживала вишня, будинок та віконця, на сцені показували неймовірні рішення, статичних декорацій майже не було. Ця неймовірна вистава, побудова на національних обрядах та традиціях, отримала «Гран-прі» на Міжнародному багатожанровому конкурсі «Valencia ART FEST – Spain 2022».

Одним із цікавих просторових рішень стала вистава «Від Я до Ми», що була зіграна в одній із аудиторій факультету культури та мистецтв ХДУ. Тема булінгу, шкільного життя, проблем учнів та класу чудово гармонізували з аудиторним приміщенням, де глядачі сиділи за партами та могли відчутися себе тими школярами. Такий, деякою мірою імерсивний досвід вистави, дозволив повністю «зануритись» у сюжет, бути його частиною, а отже, і відчутися на собі всі проблеми більш яскраво та глибше, оскільки асоціація зі школою, спорідненість з учнями-акторами дозволили прожити все так само, як і вони. Це не той досвід, який можна набути при поході до театру, де є чіткий розділ між сценою, акторами та глядачами. Ця вистава – унікальний приклад того, як прості, на перший погляд рішення, приходять лише тоді, коли іншого варіанту немає. Тому що у більшості, аматорський театр немає власної сцени, є лише невеликі приміщення, де проходять репетиції.

«Активний процес залучення студентів до використання синтезу мистецтв як особливого типу художньої творчості повинен здійснюватися у навчально-виховному процесі студентського театру при створенні

різножанрових номерів на основі міжвидової та комплексної взаємодії видів мистецтв», – наголошує Л. Лимаренко [11, с. 63].

Взаємовідносини між підлітками та дорослими зробили виставу «Від Я до Ми» дуже актуальною на сьогодні. Вона важлива не лише для підлітків, які можуть асоціювати себе з персонажами, а й для дорослих, які можуть побачити свої помилки у вихованні. Театр, кращий тим, що погляд зі сторони, дає змогу досягнути своїх вчинків, зрозуміти, що не потрібно робити, а що навпаки – важливо зробити.

Ця вистава від навчального народного театру «Студі-Арт» не могла б відбутись на сцені професійного театру, оскільки вже не була б такою самобутньою та цікавою. Декорації життєві, звуки школи створювались у аудиторії та коридорі природньо, ситуації – знайомі кожному, а тому й болючіші та більш емоційно глибокі, що ще підсилювала й влучна музика. Синтез мистецтв тут відбувся, якщо можна так сказати, органічно та життєво.

Як влучно зазначила Л. Лимаренко, «...саме в діяльності студентського театру при комплексному використанні видів мистецтв, переважає цілісність емоційно-естетичного впливу на учасника студентського театру, в художній творчості виникає оригінальність естетичних рішень, набувається естетичний досвід, збагачений різновидами мистецтва» [11, с. 62].

Поєднання звуків, світла, декорацій, слова, хореографії – є важливими елементами вистав, але це все ніщо без акторської гри. І саме, віддаючи всього себе, як актори-аматори, можливо досягнути того переживання та *проживання*, про які наголошували К. Станіславський та Лесь Курбас. Те, що змушує людей грати в аматорських театрах, є нічим іншим, як задоволенням від процесу гри. Бажання створити щось гарне, незвичайне, те, що торкало би кожного, змушує шукати все нові й нові шляхи реалізації та втілення ідей, сценічних рішень.

Тож, до всіх вищезгаданих видів мистецтв, можемо віднести ще одне – неофіційне, але все ж мистецтво знаходження влучних рішень щодо поставлених завдань. Майже жоден професійний театр не має стільки

прагнення відшукати найлегший, але найкращий варіант подання вистави. З оглядом на це, доречним ми вважаємо проаналізувати діяльність незалежних аматорських театрів південного регіону України, а саме, Миколаївського молодіжного народного театру «С.Т.У.К.».

2.2. Діяльність Миколаївського молодіжного народного театру «С.Т.У.К.»

Досліджуючи театральне аматорське мистецтво південного регіону України, не можна не зазначити великий внесок Миколаївщини. Вона стала не тільки театральним центром Півдня України, а й всієї країни загалом. Закладені у цьому регіоні традиції, розповсюдились по всій території, дещо змінюючись у тій чи іншій області, але це не змінило її статусу одного з головних історичних центрів театального мистецтва України. Національні театральні традиції, спрямовані на збереження української ідентичності, самобутності народу, які були закладені ще «корифеями» театру, лише підтверджують важливість нашого дослідження саме цього регіону.

Ці традиції беруть продовження в великій кількості театральних фестивалів Миколаївщини, тому важливим ми вважаємо хоча б оглядово окреслити фестивальний рух, який визначає «портрет» театального простору цього регіону.

Серед найвідоміших фестивалів, що торкаються аматорського мистецтва є Всеукраїнський фестиваль театального мистецтва «Від Гіпанісу до Борисфена» та згадані нами вище Міжрегіональний фестиваль молодіжних любительських театрів «Південні маски» (згодом він став міжнародним) і Молодіжний театральний фестиваль «Номо Ludens» («Людина, що грається»).

Метою всіх фестивалів є розвиток та популяризація театального мистецтва, збереження традицій, їх удосконалення з оглядом на сучасну культуру та проблемний простір, в якому ми знаходимось, культурна самоідентифікація, особистісний розвиток кожного окремого учасника та

театрального колективу в цілому, обмін досвідом та, звісно, задоволення від своєї творчої діяльності.

Саме театральні фестивалі дають змогу презентувати свій рівень аматорським театрам, зокрема, підтвердити або спростувати свої щорічні досягнення в рамках того чи іншого фестивалю. Для аматорських театрів важливо мати простір, аби вони могли презентувати свою діяльність та високий рівень підготовки акторів-любителів.

Організація деяких фестивалів є ініціативою керівників самих аматорських театрів. Так, наприклад, фестиваль «Південні маски» ще у 2005 році виник у вигляді культурно-художньої акції за ініціативи художнього керівника молодіжного театру «С.Т.У.К.» Артема Свистуна [18] і за багато років він став Міжнародним фестивалем, який збирає у місті колективи з різних куточків України, а також із Білорусі та Польщі.

«С.Т.У.К.» – у минулому «Студентський Театр Університету Культури», на сьогодні – Молодіжний народний театр, утворився у 2001 році при Миколаївській філії Київського університету культури. Нині, художнім керівником театру є Єлена Бондаренко.

До репертуару театру входять не лише п'єси українських драматургів та драматургинь (як видатних так і сучасних), але й світові твори та авторські п'єси. Вистави театру – не «правильні», а відверті, сучасні, новаторські. Простір аматорського театру дозволяє експериментувати, не обмежуючись планом та «маркою» серед театральної спільноти, тому саме тут, народжується велика кількість сучасних форм та ідей.

Таким експериментом стала імерсивна вистава «Офелія. Історія душі», показана не на сцені, а в залі Миколаївського міського палацу культури та мистецтв. Слід зауважити, що прем'єра відбулась у хелловінську ніч, тому відрізнити акторів, одягнених у костюми для вистави, та гостей заходу, одягнених у карнавальні костюми, було складно. Але це допомогло глядачам прожити незабутню виставу, ставши її частиною у найповнішому сенсі цього

слова. Актори говорили з глядачами так, нібито ті також були акторами, і складно визначити, де починався спектакль, а де була просто імпровізація.

Сюжет вистави – відомий режисер-демон пропонує актрисі роль Офелії, але ціна ролі – її душа. Як зазначає Є. Бондаренко, «...суть – залучення глядача у процес та вихід за межі класичних театральних вистав» [2].

Формат імерсивної вистави тим складний, що напрям орієнтується на реакцію глядача – потрібно діяти, виходячи з тієї чи іншої реакції, влучно обігравати різні моменти, не випадаючи з ролі. Це дозволяє акторам розвинути реакцію, вміння реагувати, дізнаватись про психологію людини з власного досвіду та розвинути свої здібності.

Ще одним експериментом стала аудіовистава «Фігаро», що виникла «за потреби» – під час локдауну через поширення COVID-19 у 2020 році. Актори молодіжного народного театру «С.Т.У.К.» записували свої репліки на диктофони, знаходячись в умовах карантину, та надсилали Єлені Бондаренко, що корегувала їх. Результатом стала повноцінна аудіовистава «Фігаро», зроблена в умовах жорсткого карантину, але театральне дійство з'єднало акторів у непростий та незрозумілий час.

«Ситуація у світі диктує нові умови життя та способи реалізації своїх ідей. Ми вирішили відкрити для себе новий формат і нам дуже сподобався як процес, так і результат. <...> Я дуже рада, що ми не втратили одне одного, а ще більше спалахнули творчими ідеями», – відмітила художня керівниця молодіжного театру [15].

Не можемо не підкреслити, що театр «С.Т.У.К.» бере участь у міських заходах, він став своєрідною «візитівкою» Миколаєва, без якої не обходиться жоден регіональний фестиваль. Також важливим вважаємо звернути увагу на те, що молодіжний народний театр у Миколаєві став засновником нового виду мистецтва «Живі скульптури». В рамках Дня міста в 2008 році акторами театру «С.Т.У.К.» було створено парк «живих» скульптур, де були зображені вигадані, міфологічні та історичні персонажі. Вперше, такі незвичайні

скульптури з'явилися на фестивалі молодіжних аматорських театрів «Південні маски» у 2006 році [1].

Наведені вище приклади протилежно різні – імерсивна вистава існує завдяки глядачам, аудіовистава створена взагалі без *присутності* акторів, а скульптури – свого роду, теж театральна гра майже без дії. Але є те, що їх об'єднує – жодна з них не була поставлена на сцені. Аматорський театр використовує все нові форми та методи, працює в нових, інколи жорстких та обмежених умовах, але все ж таки в результаті виходять вистави дійсно професійного рівня, а іноді такі, які навіть не йдуть у порівняння. Саме тому такий театр і зацікавлює глядачів не тільки дивитись вистави, але й напругу долучатись до театрального мистецтва.

Ми погоджуємось з думкою С. Соколовської, що «...аматорський театр має необмежені можливості всебічного розвитку творчих здібностей людини та потужну силу творення культури, завдяки формуванню світогляду та вихованню людей, здатних розуміти складні суспільні процеси» [23, с. 205].

Аматорський театр загартовує людину, вчить самодисципліні та роботі у колективі, допомагає розвинути слабкі сторони та удосконалити сильні. Робота у театрі, особливо в аматорському – це робота над собою та своїми помилками, тому інколи аматорські вистави є кращими, ніж вистави професійних театрів. Актори-аматори працюють лише на ентузіазмі та прагненні самовдосконалюватись, якщо їм не подобається – вони можуть залишити театральне мистецтво.

Аматорський театр як феномен в контексті сучасної культури явище дуже цікаве. Застосування все нових й нових форм та практик, пошуки шляхів та театральних рішень, експерименти з форматом, подачею, аудиторією, глядачами, простором – все це робить дослідження діяльності таких театрів дуже важливим, оскільки окреслення поля діяльності театру допомагає зрозуміти позитивні та негативні явища експериментів.

З оглядом на проведені нами дослідження, ми дійшли висновку, що як і «Студі-Арт», як і «С.Т.У.К.», як кожен аматорський театр не лише

південного регіону, а й усієї країни – народний чи навчальний, чи молодіжний – він обирає власний шлях розвитку, власне направлення, але ж експериментальність присутня кожному з них. Тому що, на нашу думку, в них є свобода та немає рамок, як у професійних театрів, яким інколи потрібно «тримати марку», та від вистав яких залежить їх прибуток.

Портрет глядача театру багато що вирішує у його долі, але коли театр робить вистави лише по «запиту» публіки – він втрачає самобутність. Тому що саме театр, повинен диктувати та прищеплювати культуру людині, а не людина театру.

Таким чином, аматорські театри Півдня України зберегли традиції, закладені «корифеями театру», але переосмислили та модернізували їх з оглядом на сучасну культуру постмодернізму. І саме тому, ми отримали по-справжньому театральний регіон, який відомий на весь світ фестивалями, театрами та експериментами, що проходять у їх рамках. Дивувати публіку стало буденною справою, і кожного разу здається, що неможливо вигадати щось нове, як аматорські театри знову і знову дивують глядачів цікавими та незвичними театральними вирішеннями постановок вистав. В цьому ми й вбачаємо культуру постмодернізму – поєднання непоєднуваного, синтез, взаємодія та театралізація. Це стверджує нас у думці та доводить, що театр, як інституція вічна, буде переосмислюватись та діяти в умовах культури, в якій опинилась, завжди відповідати на вічні питання, але у змінених формах та сценічних рішеннях театральних дійств.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного нами наукового дослідження показали, що аматорський театр – це відображення культури, в якій він перебуває. Театр як явище завжди давав реакцію на політичні, соціальні чи культурні зміни у суспільстві, формуючи соціокультурний простір. Аматорський театр, який ми сприймаємо як вид діяльності на добровільних засадах, поєднує любителів, що не мають театральної освіти. Аналіз джерельної бази показав, що рівень вивченості діяльності аматорських театрів України є досить низьким, здебільшого існують оглядові праці в регіональному контексті. На противагу, є багато праць науковців, які вивчають аматорські театри в педагогічному та соціальному контекстах, а також праць, що розглядають аматорські театри як засіб збереження культурної ідентичності.

Ми здійснили короткий огляд аматорського театру як соціокультурного феномену, та визначили, що такий театр є засобом рефлексії та терапії, самореалізації та саморозвитку. Він формує світогляд людини, допомагає знайти відповіді на питання через моделі поведінки та проживання досвіду персонажів на сцені. Нами було окреслено аматорський театр в історичному контексті та визначено, що він виник з потреби рефлексії та збереження національних традицій. Тобто, аматорський театр був і є засобом збереження культурної ідентичності, він сприяє розвитку театрального мистецтва, оскільки, існуючи поряд з професійними театрами, аматорський є не його продовженням чи початком, а альтернативою, що розвивається без огляду на професійний театр.

З цієї позиції, ми здійснили культурологічний аналіз студентського театру «Студі-Арт» Херсонського державного університету. Цей аналіз довів, що студентські театри займають важливу роль у професійному становленні студентів. Театр дозволяє отримати можливість самовираження, дізнатися моделі поведінки, вдосконалити вміння та навички, а також навчити гармонійно працювати з колективом. «Студі-Арт» синтезує всі види мистецтва, що забезпечує всебічний розвиток учасника студентського театру. Всі види мистецтва повинні «підпорядковуватись» театру, адже вони є лише засобом донесення головної думки – надзавдання вистави. Обмеженість можливостей аматорського театру є його особливістю, засобом змусити мислити з іншої позиції, іноді з зовсім протилежної.

Ще одним аматорським театром, чю діяльність ми досліджували, став Миколаївський молодіжний народний театр «С.Т.У.К.». Його можна назвати новаторським, оскільки вистави, що є в його репертуарі, мають нові формати та засновуються на дослідженні культури сучасності. Це й імерсивні вистави з залученням глядачів, і аудіовистави, і мистецтво живих скульптур. У аматорського театру більше шляхів розвитку та діяльності, оскільки він обмежується лише фантазією його учасників, а при вдалому керівникові аматорський театр може сягнути вище, ніж професійний.

Окреслення діяльності аматорського театру в контексті сучасної культури півдня України дає нам змогу зробити такі висновки: аматорський театр потребує більшого дослідження не лише в регіональному та історичному аспектах, але й з позиції сучасної культури; аматорський театр як соціокультурний феномен виник з потреби рефлексії, терапії, саморозвитку та з позиції збереження культурної ідентичності й розвитку національної культури; студентський аматорський театр є важливим елементом у освітньому процесі, оскільки розвиває професійні навички педагогічного, соціального та культурного спектру, а також дозволяє студенту самовиражатися, що позитивно впливає на його особистісний

розвиток; незалежні аматорські театри шукають нові театральні форми та формати, як того потребує сучасна культура.

Наше дослідження не претендує на вичерпний аналіз усіх представлених в ньому аспектів. В подальшому дослідження може здійснюватися з позиції соціального значення аматорських театрів або використання сучасних видовищних практик та медіа-технологій у їх діяльності з оглядом на те, що сучасні аматорські театри є продуктом культури постмодернізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Горелова А. Парк живых скульптур в Николаеве. URL: <https://blogs.korrespondent.net/blog/ukraine/3270159-park-zhyvykh-skulptur-v-nykolaeve> (дата звернення: 06.03.2022).
2. Градова Е.В Николаеве молодежный театр показал экспериментальный спектакль на Хэллоуин. URL: <https://novosti-n.org/news/V-Nykolaeve-molodezhnij-teatr-pokazal-eksperymentalnij-spektakl-na-Hellouyn-178273> (дата звернення: 06.03.2022).
3. Dewey J. Art as Experience. New York : Minton, Balch & Company, 1934. 213 p.
4. Казимиров О.А. Український аматорський театр. К. : Мистецтво, 1965. 133 с.
5. Калініна Л.А., Стокроцька А.О. Культурно-історичні аспекти аматорського театрального руху Миколаївщини. *Молодий вчений. Культурологія*. 2018. № 4 (56). С. 433–437.
6. Cambridge Dictionary : amateur dramatics. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/amateur-dramatics> (дата звернення: 14.02.2022).
7. Крижановська Н.Є. Феномен «Театру корифеїв» в культурному житті Південноукраїнського регіону. *Науковий вісник Миколаївського*

- національного університету імені В.О. Сухомлинського. *Історичні науки*. Миколаїв, 2013. Вип. 3.35. С. 99–105.
8. Лимаренко Л.І. Використання студентського театру в європейських системах професійної підготовки майбутніх педагогів. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2015. № 9. С. 176–187.
 9. Лимаренко Л.І. Діяльність студентського театру у вимірах часу: історико-педагогічний аспект. *Педагогічний альманах*. 2014. Вип. 22. С. 293–301.
 10. Лимаренко Л.І. Загальнопедагогічні засади діяльності студентського театру у системі професійної підготовки майбутніх педагогів. : дис. ... д-ра пед. Наук : 13.00.04. Київ, 2016. 456 с.
 11. Лимаренко Л.І. Закономірності використання синтезу мистецтв у виставах студентського театру. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 10 (3). С. 60–65.
 12. Лимаренко Л. І. Студентський театр у системі професійної підготовки майбутніх педагогів : монографія. Херсон : ХДУ, 2015. 484 с.
 13. Мельник В. Аматорський театр. *Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. Тернопіль, 2004. Т. 1. С. 696*
 14. Мистецтвознавство ХХ століття : хрестоматія-довідник: навч. посіб. / кол. Авт. : А. Баканурський та ін.; упоряд. : А. Білик, С. Думасенко. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2017. 424 с.
 15. Новый способ реализации идей : Николаевский театр СТУК презентовал аудиоспектакль. URL: <https://www.0512.com.ua/news/2746801/novyj-sposob-realizacii-idej-nikolaevskij-teatr-stuk-prezentoval-audiospektakl-video> (дата звернення: 06.03.2022).
 16. Пилипчук Р.Я. Аматорський театр. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [онлайн]* / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін. К., 2001. URL:

- https://esu.com.ua/search_articles.php?id=43956 (дата звернення: 14.02.2022).
17. Подкорытова М.В. Роль молодежного любительского театра в системе вузовского образования. *Вестник ИрГТУ. Гуманитарные науки*. Иркутск, 2010. №7 (47). С. 346–349.
18. Семененко М. «Южные маски-2015»: фестиваль больше не вернется? URL: <https://novosti-n.org/analitic/read//2152.html> (дата звернення: 06.03.2022).
19. Серебрякова С. Награда – Серебряная маска». *Гривна*. 2008. № 21 (697). С. 10. URL: <https://artkavun.kherson.ua/en-nagrada-serebrjanaja-mask.htm> (дата звернення: 02.03.2022).
20. Соболевська С.О. Аматорський театр у контексті культурно-мистецького життя України (кінець ХХ – початок ХХІ століття). *Гуманітарні студії НАКККиМ – 2017*: матер. наук.-теор. конф., м. Київ, 23 листоп. 2017 р. К., 2017. С. 242–244.
21. Соболевська С.О. Значення аматорського театру у процесах ціннісного самовираження та саморозвитку особистості самодіяльного актора. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2016. Вип. 37. С. 103–111.
22. Соболевська С.О. Культуротворча функція українського аматорського театру (кінець 20- початок 21 століття): автореф. дис. ... канд. культуролог. : 26.00.01. К., 2021. 23 с.
23. Соболевська С.О. Український аматорський театр у культурних процесах ХХ – ХХІ століття. *Культура і сучасність*. 2019. № 2. С. 205–209.
24. Соболевська С.О. Український аматорський театр як засіб збереження культурної ідентичності. *Наукові записки НУ Острозька академія. Серія: Культурологія*. Острог, 2017. Вип. 18. С. 219–219.

25. Соболевська С.О. Фестиваль аматорських театрів як засіб міжкультурної комунікації. *Культура і сучасність*. 2017. № 1. С. 152–158.